

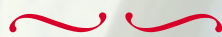
TEMA:
DET NYE
PRODUKTIONS-
SAMFUND

Polono

FÅR HÅNDVÆRKET COMEBACK?

Hvad skal Danmark leve af? Svaret har længe været »idéer«, for i det kreative vidensamfund kan vi outsource håndværket. Den retorik har været ekstremt skadelig for erhvervsuddannelserne, som har lidt et massivt prestigetab, mener to forskere, **der nu gør op med tidens negative myter om erhvervsuddannelserne og udfordrer kløften mellem hånd og ånd.**

Af CAMILLA MEHLSÉN

SVAGE ELEVER. Dårlige undervisere. For få praktikpladser. Et kæmpe frafald. Et sted til restgruppen, der ikke magter andet. Når erhvervsuddannelserne får offentlighedens opmærksomhed, er det typisk de negative historier, der dukker op. Man siger, at dårlig omtale er bedre end ingen omtale, men det har næppe været godt for erhvervsuddannelserne, som gennem flere år har lidt et gevaldigt prestigetab.

Lavpunktet kom i 2012, hvor knap hver femte unge søgte ind på en erhvervsuddannelse; et fald på 12,9 % på blot ét år. Der er dog flere tegn på, at vi er nået til et vendepunkt – et 'tipping point' – der vil få de mere praktisk orienterede uddannelser til at vinde frem.

»Jeg tror, der sker en vending nu. Det store fokus på teori er toppet i 2000'erne, hvor det kreative vidensamfund var *idealet*. I dag er politikerne ved at få blik for, at produktionen også er vigtig,« siger lektor Ida Juul fra Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet, der forsker i erhvervsuddannelserne og arbejdsmarkedspolitik. Hun henviser til, at regeringen er nået til en erkendelse af, at Danmark ikke kun er et kreativt vidensamfund, der skal leve af idéer og outsource materielle opgaver til den anden side af kloden.

Det politiske mantra, som er ved at få gennemslagskraft i dag, hedder, at Danmark *både* er et produktions- og et vidensamfund. Som der står i regeringsgrundlaget: »For produktion er forudsætningen for, at der også fremover bliver placeret arbejdspladser med et stort vidensindhold i Danmark.« Eller som beskæftigelsesminister Mette Frederiksen (S) har formuleret det: »Vi skal væk fra det dogme, at vi i fremtiden kun skal leve af viden. Danmark skal også være et produktionsland.«

Håndværkets comeback

Noget kunne tyde på, at håndværket får et comeback i det nye produktionssamfund. Ikke blot de hurtige hænder, der fremstiller delikate kager i 'Den Store Bagedyst' eller de effektive hænder i gør-det-selv-Danmarks parcelhuse. Nej, håndværket er ved at vende tilbage som et ideal i uddannelses- og beskæftigelsespolitik.

Tendensen er tydeligst for erhvervsuddannelserne, som er kommet i vælten med det nye regeringsudspil 'Fagligt til fremtiden – Bedre og mere attraktive erhvervsuddannelser' (efterår 2013). Ida Juul oplever ellers,

at der har været en lang periode, hvor man stort set ikke har talt om erhvervsuddannelser i den politiske og offentlige debat. Hvis man talte om erhvervsuddannelser, var det med negativt fortegn: Det handlede om en potentiel restgruppe – om at erhvervsuddannelserne skulle opsluge de unge, som man fandt uegnet til gymnasiet. Den tanke er gået ud over alle dem, der faktisk har valgt erhvervsskolen til, fortæller Ida Juul. Og den tanke har gjort megen skade på erhvervsuddannelserne.

»Samfundets holdning gør ondt på eleverne på erhvervsskolerne, og det afføder en afstand til det intellektuelle. Jeg talte med nogle elever, som gav udtryk for den forståelse, at intellektuelle er nogle, der snakker hele tiden, mens håndens arbejde er dem, der

»Vidensamfundet har haft en diskursiv magt, som har været ekstremt skadelig for erhvervsuddannelserne.«

Lektor **Ida Juul**

får ting til at ske,« siger Ida Juul.

Hun mener, det er en forældet tankegang at skelne så kraftigt mellem håndens og åndens arbejde, som vi gør i dag. Det har vi sådan set gjort i flere århundreder, men kløften mellem hånd og ånd er blevet større i det nye årtusinde – selv om den i praksis ikke holder, mener Ida Juul.

»Det er ikke bare filminstruktører og akademiske konsulenter, der er symbolanalytikere. En håndværker i dag er også en symbolanalytiker, der trækker på en masse teori. Det er en mærkelig forestilling, hvis man tror, det ikke kræver noget at tage en erhvervsuddannelse. Det er helt galt. I virkeligheden handler forestillingen om det meget grundlæggende skisma mellem håndens og åndens arbejde,« siger Ida Juul.

Ida Juul er selv kritisk over for den hyldet til vidensamfundet, som har præget den politiske retorik de sidste par årtier. Hun har

FAKTA OM

ERHVERVS- UDDANNELSER

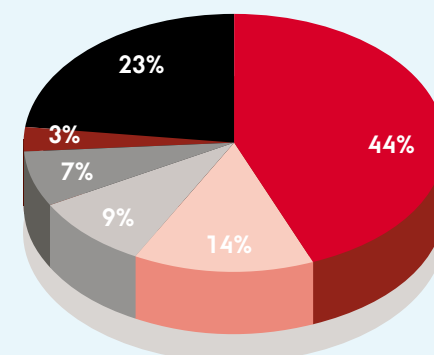
En erhvervsuddannelse er en praktisk betonet uddannelse, og det meste af den foregår i en praktikvirksomhed som for eksempel en større industrivirksomhed, et værksted, et køkken eller en butik.

Den teoretiske del af uddannelsen foregår enten på en erhvervsskole, som kan være en handelsskole, en teknisk skole og et AMU-center eller på en landbrugsskole eller en social- og sundhedsskole.

Der findes i alt 110 forskellige erhvervsuddannelser fordelt på 12 indgange. Uddannelserne udbydes på en eller flere af de cirka 110 erhvervsskoler. I 2009 påbegyndte cirka 57.000 unge en erhvervsuddannelse. Af de elever, der påbegyndte uddannelsen i 2009, forventes 54 procent at fuldføre. I 2009 fuldførte omkring 29.800 en erhvervsuddannelse.

Kilde: Undervisningsministeriet

Hvis du havde et barn, som skulle vælge ungdomsuddannelse nu, hvilken uddannelse ville du så helst have, han/hun valgte?

- Det almene gymnasium
- Handelsgymnasiet
- Teknisk gymnasium
- Erhvervsskole
- HF
- Ingen holdning

Kilde: Berlingske Politiko, citeret fra Mattias Tesfaye: 'Kloge hænder' (Gyldendal 2013).

studeret en lang række politiske dokumenter om vidensamfundet, blandt andet Globaliseringsrådets publikationer.

»En stereotyp, som er optrådt igen og igen, er, at nu er industrisamfundet bag os og dermed også produktionen. Nu befinder vi os i vidensamfundet, og alle de, som ikke er enige, er bagstræberiske. Vidensamfundet har haft en diskursiv magt, som har været ekstremt skadelig for erhvervsuddannelserne. For vidensamfundets retorikken taler erhvervsuddannelserne ned,« siger Ida Juul.

Forsker forklædt som tømrer

Når vi alligevel skal holde fast i produktionen og ikke bare satse på den kreative klasse, er det en kedelig udvikling, at et stigende antal unge vælger erhvervsuddannelserne fra. Spørgsmålet er, hvordan de negative historier præger erhvervsuddannelserne set med elevøjne? Hvordan opleves erhvervsuddannelserne indefra? De spørgsmål har Arnt Vestergaard Louw udforsket og udfordret i sin ph.d.-afhandling, som han forsvarede i december 2013 på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet.

Hvordan får man svar indefra? Det gør man ved at opleve erhvervsuddannelserne på egen krop. Det er i hvert fald en metode, som Arnt Vestergaard Louw har benyttet sig af. Han lod sig indskrive som elev på et grundforløb på tømreruddannelsen, hvor han deltog i de

første fem uger. Her fulgte han undervisningen sammen med 25 andre mandlige elever, der ville være tømrere.

»Jeg kan huske, da jeg mødte første dag på uddannelsen og oplevede den nervøsitet, der kryber ind i kroppen, når man skal opleve noget nyt,« siger Arnt Vestergaard Louw. Han var ikke forsker *under cover*, da lærerne og eleverne godt vidste, han var i gang med en ph.d.-afhandling. Men eleverne tog i høj grad imod ph.d.-stipendiaten som en kommende tømrer. For eksempel var der ikke værktøjskasser nok i starten, så Arnt Vestergaard Louw måtte undvære en kasse den første tid.

»De andre elever lånte mig deres værktøj og var meget opmærksomme på, om jeg nu klarede det godt. Jeg oplevede faglig motivation og empati fra flere af eleverne,« siger han.

Arnt Vestergaard Louw mødte fra starten af mange engagerede elever, og de punkterede den udbredte myte om umotiverede elever – den såkaldte 'restgruppe', der bare ender på en erhvervsuddannelse, fordi de ellers ikke ved, hvad de skal tage sig til.

»På tømreruddannelsen har jeg mødt mange engagerede elever, der gerne ville lære noget. For eksempel dannede jeg arbejdssjak med et par af eleverne. Eleverne var meget interesserede i, hvad vi skulle lave. Hvordan lægger man snittet? Hvordan laver man den tegning? Det burde måske ikke have overrasket mig, men jeg havde nok forventet

at møde de frafaldstruede og sårbare elever, som man jo så ofte hører om i debatten om erhvervsuddannelser,« fortæller han.

Forældre fraråder erhvervsuddannelse

Arnt Vestergaard Louw vil i dag gerne udfordre historien om, at erhvervsuddannelserne er et sted for 'restgruppen'. Hans oplevelse og analyse er, at mange elever aktivt vælger uddannelsen til. Det billede bliver bakket op af en stor undersøgelse, som Arnt Vestergaard Louw tidligere har arbejdet med, 'Ind i maskinrummet på eud' fra 2009. Her viste det sig, at en stor del af eleverne på erhvervsuddannelserne faktisk havde valgt en erhvervsuddannelse, fordi de havde lyst til at få en erhvervsuddannelse – og ikke fordi gymnasiet var for svært for dem. Omkring 7.000 elever fra fire udvalgte grundforløb deltog i den kvantitative del af undersøgelsen 'Ind i maskinrummet på eud'.

»Det mest udslagsgivende er, at man vælger en erhvervsuddannelse, fordi man kan beskæftige sig med det, man gerne vil. Der er flest, der har valgt erhvervsuddannelsen som et positivt tilvalg,« siger Arnt Vestergaard Louw.

Den tilgang er miles afstand fra samfundets syn på restgruppen, som også smitter af på vejlederne i udskolingen og på forældrene. En undersøgelse fra i år viser, at hvis forældre bliver stillet spørgsmålet 'Hvilken

FORSKEREN MED VÆRKTØJSKASSE

Hvad betyder 'skrå forsats' og 'sternes'? Arnt Vestergaard Louw var indskrevet som elev på tømreruddannelsen som led i sit ph.d.-projekt og oplevede - som en del andre elever - at være erhvervsfremmed. "Enhver, der har forsøgt at samle et IKEA-skab, ved, hvad jeg taler om," siger Arnt Vestergaard Louw.

KLOGE HÆNDER

Danmark bliver dummere og fattigere uden godt håndværk og en stærk faglighed. Derfor bør samfundet respektere og udvikle den viden, der ligger gemt i de kloge hænders praktiske arbejde. Sådan lyder

det i den nye bog 'Kloge hænder' af Mattias Tesfaye, der er murersvend, medlem af Socialdemokraterne og debattør. Bogen er et forsvar for håndværk og faglighed, som ifølge Mattias Tesfaye mister prestige – uanset om det er murersvendens håndværk eller pædagogens faglighed. Samtidig er bogen en kritik af, at samfundet i dag snarere hylder idéen frem for udførelsen.

Vi værdsætter:

Idéen
Arkitekten
At ville
Det umiddelbare helhedsindtryk
Skitser og akvareller
Papirets forsimplinger
Ornamentik

Vi værdsætter ikke:

Udførelsen
Håndværkeren
At kunne
Detaljen
Plan- og snittegninger
Materialernes kompleksitet
Konstruktion

Et eksempel på den udvikling er ifølge Tesfaye den berømmede bygning **8-tallet** i Ørestaden i København. Den danske stjernearkitekt Bjarke Ingels står bag 8-tallet, der har vundet flere priser og blandt andet er kåret som verdens bedste bygning af World Architecture Festival. Men håndværksmæssigt er 8-tallet i særdeles dårlig stand og kan hverken tåle vinterens frost, vand eller vejsalt, skriver Mattias Tesfaye.

som ridser udviklingen op i **dette skema:**

'Kloge hænder' er et opgør med den traditionelle opdeling mellem hånd og ånd. Et overbevisende eksempel på, at håndværk og idéudvikling hænger uløseligt sammen, har Mattias Tesfaye fra John Dewey:

»Den amerikanske filosof John Dewey påpegede allerede i 1916, at de perioder,

hvor videnskabelige fremskridt har været langsomt undervejs, har været de perioder, hvor de lærde nærrede en afsky for hverdagslivets processer og materialer og i særlig grad dem, der involverede manuelt arbejde. Når de kloge hoveder udelukkende bestræber sig på at udvikle viden, der er skabt gennem logiske ræsonnementer, falder mængden af nyopdagelser simpelthen drastisk. Derimod har de største videnskabelige fremskridt fundet sted, når hverdagens problemer er blevet søgt løst gennem eksperimenter ved brug af redskaber, der påvirker konkrete fysiske processer.«

Kilde: Mattias Tesfaye: 'Kloge hænder' (Gyldendal 2013).

uddannelse ønsker du, at dit barn skal tage? er det blot 7 % af forældrene, der svarer en erhvervsuddannelse. Den holdning smitter også af på de unge.

»Hvorfor skal man spille et højt snit på en erhvervsuddannelse? Sådan tænker mange unge. Når kun 7 % af forældrene vil anbefale en erhvervsuddannelse til deres børn, så er det op ad bakke,« siger Arnt Vestergaard Louw.

Drømmer om at blive smed

Ida Juul kan tydeligt genkende det billede fra en undersøgelse, hun lavede i starten af 2000'erne om uddannelsesvalg for elever i folkeskolens afgangsklasser.

»Hvis eleverne klarede sig godt i folkeskolen, blev de frarådet at søge en erhvervsuddannelse. Det blev tydeligt for mig, at de fleste elever gav efter for den vejledning, som stemmer overens med samfundets holdning. De elever, der holdt fast i valget af erhvervsuddannelse, selv om de blev rådet fra det, var dem, som havde forældre eller familiemedlemmer med erhvervsuddannelsens profession. Som en pige fortalte mig: 'Uanset hvad de siger, er det altså smed, jeg vil være,« siger Ida Juul.

Hun mener, at debatten længe har handlet alt for lidt om, hvordan erhvervsskolen er et positivt tilvalg for mange unge, der drømmer om at blive smed, frisør, sosu-assistent, tømrer, elektriker mv.

En forklaring på, at det står skralt til med erhvervsuddannelsernes omdømme, er, at de er

blevet spændt for en uddannelsespolitisk vogn om 95 %-målsætningen. Logikken bliver i stigende grad, at et lands konkurrenceevne måles på befolkningens uddannelsesniveau. Hvis 95 % af en årgang får en ungdomsuddannelse, er det en indikator på en stærk konkurrenceevne, fortæller Ida Juul. I 2012 var det, ifølge en analyse fra DEA, 12,2 % af de 25-årige, der ikke havde afsluttet en ungdomsuddannelse eller var i gang med en uddannelse.

»Det store skift sker, da erhvervsuddannelserne bliver spændt for en uddannelsespolitisk målsætning om at opsluge en potentiel restgruppe. De skal samle de unge op, som ikke magter gymnasiet. Målet med erhvervsuddannelserne bliver dermed spændt for en overordnet uddannelsespolitisk målsætning om, at 95 % af en årgang får en ungdomsuddannelse. Dermed fortrænges andre målsætninger, som i højere grad relaterer sig til den virkelighed, som erhvervsuddannelserne retter sig mod og er en del af – nærmest i højere grad end at uddanne en arbejdsstyrke. Og det er selvfølgelig et problem for erhvervsuddannelsernes prestige,« siger Ida Juul.

For meget fokus på frafald

Det er dog ikke restgruppen, der fylder bænken op på det tømrerforløb, som Arnt Vestergaard Louw deltog i. Kontrasten mellem mediernes 'restgruppe' og de motiverede elever, som han mødte på tømreruddannelsen, var så stor, at det vakte ph.d.-stipendi-

atens interesse for at kigge nærmere på, om der i mødet mellem elev og uddannelse kan være noget, der tager elevernes engagement fra dem. Hans fokus i afhandlingen er selve undervisningen og de forhold, der skal til for at skabe gode betingelser for, at mange forskellige erhvervsuddannelseselever får mulighed for at lære noget.

En hindring for erhvervsuddannelserne er, at de negative billeder også præger erhvervsuddannelsernes møde med de nye elever. Det oplevede Arnt Vestergaard Louw eksempelvis den første dag på tømreruddannelsen, hvor det snarere handlede om frafald end det faglige ved uddannelsen.

»Den første dag varede ikke så lang tid. Vi blev vist kort rundt på skolen. Retningslinjer blev gennemgået. Min oplevelse af opstartsfasen var 'Nå, var det bare det? Hvor var alt det faglige og alt det fede ved faget? Hvorfor fik vi ikke præsenteret nogen gode eksempler på, hvad vi kunne blive? Hvorfor kom der ikke nogle ældre elever og fortalte os om uddannelserne? Tilgangen var ikke optimistisk, den var snarere bekymret og med afsæt i en mangeltænkning, og der blev talt om frafald,« siger Arnt Vestergaard Louw.

Det var også den bekymrede tilgang, der lå bag, da skolen lancerede idræt med en crossfit-instruktør. Det blev ikke lanceret med udgangspunkt i det faglige, men snarere som et fastholdelsesinitiativ, og det vakte modstand blandt eleverne, fortæller han.

»Skolen kunne have lanceret idræt som noget, der styrker muskulatur og løfteteknikker, som er vigtigt for tømrerprofessionen og oven i købet er sjovt. Men eleverne brokkede sig over, hvorfor de skulle de have det. De ville hellere stå i værkstedet,« siger Arnt Vestergaard Louw.

Fremmede fugle

En anden hindring for mødet mellem elev og skole ligger i begrebet 'fremmedhed'. Mange elever på erhvervsuddannelser kommer fra familier, hvor forældrene enten er faglærte eller ufaglærte. Men hvis erhvervsuddannelserne i fremtiden skal tiltrække flere unge, er det nødvendigt at appellere til en bredere målgruppe af unge og også henvende sig til unge fra eksempelvis akademikerfamilier. Forskning i gymnasiefremmedhed er et veletableret forskningsfelt, men det samme gør sig ikke gældende for erhvervsuddannelsesområdet, selv om flere elever er 'erhvervsfremmede'.

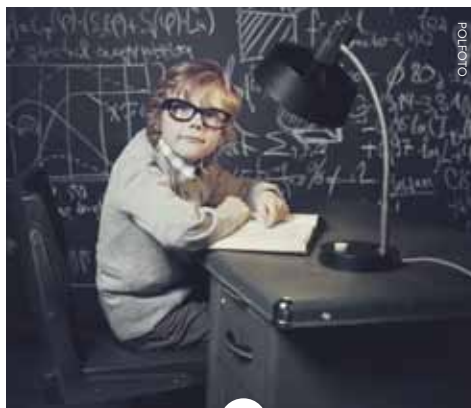
»Det er ikke alle elever på erhvervsuddannelserne, som har en mor eller far, der har været inden for erhvervet og kender koderne. Det er det samme på gymnasiet, men her taler man meget om, at man skal huske at italesætte de implicite koder. Jeg tror, nogle unge kan blive fremragende elektrikere eller andre slags håndværkere, men i starten er de famlende og forstår ikke koderne. Hvis man ikke tager ordentlig fat, så er der risiko for, at de falder fra. Man skal som lærer sørge for at få alle med,« siger Arnt Vestergaard Louw.

Han oplevede selv, hvad det vil sige at være en erhvervsfremmed fugl, der er landet et sted med nye ord og begreber. For eksempel krævede det en del oversættelse at forstå en arbejdsbeskrivelse til opgaven 'skrå forsats', hvor opgaven blev forklaret med ord som 'sternes', 'udskramningslængden' og 'skråstykkets bryst'.

»Enhver, der har forsøgt at samle et IKEA-skab, ved, hvad jeg taler om. Det er naturligt for lærerne, men for mange af eleverne var det altså lidt af et praksischock at stå i værkstedet,« siger han.

Arnt Vestergaard Louw mener, at erhvervsuddannelserne – i stedet for at fokusere på frafald – skal rette blikket mod selve pædagogikken og didaktikken, for det er særligt her, udviklingspotentialet er. I afhandlingen argumenterer Arnt Vestergaard Louw for, at lærerne har den væsentligste betydning i forhold til elevernes motivation for at deltage og muligheder for engagement i uddannelsen.

»Elevernes motivation og engagement er i høj grad noget, der udvikles eller afvikles i de

DET NYE PRODUKTIONS-SAMFUND

»Danmark har stolte traditioner som produktionsland. Det skal vi fortsat have. For produktion er forudsætningen for, at der også fremover bliver placeret arbejdspladser med et stort vidensindhold i Danmark (...)

Viden og erfaring fra medarbejderne i produktionen indgår i udviklingen af nye eller forbedrede produkter og processer. Innovation og produktion hænger snævert sammen.«

Regeringsgrundlaget
'Et Danmark vi står sammen om' (2011)

»Vi skal væk fra det dogme, at vi i fremtiden kun skal leve af viden.

Danmark skal også være et produktionsland.«

Beskæftigelsesminister **Mette Frederiksen**
i Berlingske Politiko (2012)

»Vi har i de seneste år set et skifte i den erhvervspolitiske debat. Det er blevet klart, at fremtiden ikke bare er et 'videnssamfund', men et viden- og produktionssamfund.

I erhvervspolitikken er både politikere, erhvervsliv og fagbevægelse ved at erkende, at viden og innovation indeholder et betydeligt praktisk element. Det er på tide, at denne erkendelse slår igennem i uddannelsesverdenen.«

Journalist og forfatter **Lars Olsen**
i kronik i Politiken (2011)

pædagogiske praksisser, som eleverne møder på uddannelsen. Lærernes styring og støtte er her afgørende, særligt i starten af uddannelsen,« siger han.

Her kan erhvervsuddannelserne have en fordel sammenlignet med andre ungdomsuddannelser, for netop den praktiske tilgang til et fag kan gøre undervisningen langt mere sanselig og dermed også lærerig.

»Jeg har oplevet nogle af de fedeste læringsforløb på erhvervsuddannelsen – det var, så hårene rejste sig. Jeg har oplevet fremragende undervisere. Men undervisningen på erhvervsuddannelserne spænder bredt, så det er vigtigt, at vi får hævet bundniveauet,« siger Arnt Vestergaard Louw.

Han opfordrer til, at erhvervsuddannelserne lægger mangelsynet bag sig og i stedet bygger uddannelserne op om et resourcesyn og et positivt syn på produktion.

»Vi taler om, at vi skal have et videnssamfund, men vi overser, at der er enormt meget viden i erhvervsuddannelserne. Det danske velfærdssamfund er bygget på produktion. Vi kan lige så godt prøve at skabe nogle andre billeder, der taler produktionen op, og erhvervsuddannelser kan sætte sig på den dagsorden,« siger han.

Betyder det så, at erhvervsuddannelserne får et comeback? Her tør Arnt Vestergaard Louw ikke lægge hovedet på blokken – men han er dog optimist.

»Jeg håber og tror på, at vi står på bunden nu. Der er pip rundt omkring, der peger på, at vi er ved et vendepunkt. Men det er fandme svært at spå om fremtiden,« siger Arnt Vestergaard Louw. ■

ARNT VESTERGAARD LOUW

Adjunkt på Center for Ungdomsforskning, Aalborg Universitet. Har forsket i erhvervsuddannelserne og de erhvervsrettede gymnasiale uddannelser (hxx, htx). Han har været ph.d.-stipendiat på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet og forsvarer i december 2013 sin ph.d.-afhandling om erhvervsuddannelser.

IDA JUUL

Lektor i erhvervspædagogik på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet. Forsker i erhvervsuddannelserne aktuelt og historisk. Har tidligere bl.a. undervist på de tekniske erhvervsuddannelser, arbejdet som faglig sekretær i HK's uddannelsespolitiske afdeling og som projektleder i Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse (DEL).